

Tilman Rammstedt

KINESKI CAR

LEYKAM
international

Tilman Rammstedt
KINESKI CAR

LEYKAM international

NAKLADNIK

Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA

Jürgen Ehgartner

UREDNIKA

Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S NJEMAČKOGA

Darko Crnolatac

LEKTURA I KOREKTURA

Vesna Solar

© 2026 Leykam international d.o.o., Zagreb

Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Naslov originala: „Der Kaiser von China”

© 2008 DuMont Buchverlag, Köln

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

ISBN 978-953-340-243-7

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog sustava Bukinet pod brojem 991005960381209366.

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Tvrtko Gregurić

FOTOGRAFIJA AUTORA

© Nele Pollatschek

TISKARA

Denona d.o.o., Zagreb
Tiskanje dovršeno u lipnju 2026.

Tilman Rammstedt

KINESKI CAR

roman

Prijevod s njemačkoga
Darko Crnolatac

Zagreb, 2026.

U naborima Budine kože ima mnogo mjesta.
kineska poslovice

za Marianu

Da je u trenutku kad sam dobio njegovu pretposljednju razglednicu moj djed već bio mrtav, nisam mogao znati. Nepročitanu sam je stavio na stranu, kao što sam i ostale razglednice nepročitane stavio na stranu. S računima i promidžbenim letcima među kojima su čekale gotovo svakog dana, ispod radnog stola činile su hrpu koja je postajala sve nespretnija, pokrio sam je starim novinama, iako to baš nije pomagalo, na kraju krajeva, znao sam što se pod njima krije.

Već se deset dana gotovo sve odvijalo ispod radnog stola. Gmizao sam uokolo na sve četiri i sad sam se kretao samo po dijelovima sobe koji izvana nisu vidljivi, koljena sam zaštitio spužvicama za pranje posuđa. Spavao sam ispod stola, tamo sam i mazao maslac na kruh, s donje strane stola nacrtao sam zvjezdano nebo i čekao da prođu dva tjedna, da se uvjerljivo mogu vratiti iz Kine kako bih ono što je trebalo objasniti nekako i objasnio, jedno objašnjenje za djeda, jedno za Franzisku, jedno za moju braću i sestre, ako me dotad ne uhvate. Morao sam što brže nešto smisliti, za razglednice nisam imao vremena, one još mogu pričekati, a i moj djed može malo pričekati, barem sam mislio da je tako, a onda mi je zazvonio telefon, i ovaj dio s čekanjem više nije vrijedio.

Naravno da se na telefon nisam javljao, već se deset dana nisam javljao, na sekretarici sam čuo gospođu koja me moli da je nazovem. „Hitno”, rekla je, ali već sam slutio da to nije istina, da imam posla s najvažnijom stvari na svijetu, svejedno sam je nazvao i moj je djed postao

moj pokojni djed, njegova je razglednica postala njegova pretposljednja razglednica, a ja sam postao vrlo zbunjen i veoma šutljiv. „Da”, rekao sam nekoliko puta, i „ne” sam rekao, i „dobro”, iako ništa nije bilo dobro, jer sam naime sad imao jedan problem manje, ali zato znatan broj novih, stoga sam prekinuo poziv, s hrpe sam uzeo pretposljednju razglednicu i pomislio sam kako sam tužan.

S prednje strane razglednice bio je kip debelog muškarca koji sjedi na slonu nasred zlatnog cvijeta, stražnja je strana pak bila prožeta sitnim kvrgavim slovima mojeg djeda, čije mi je dešifriranje oduvijek teško padalo, ali koja su, kako sam ustanovio, postala sasvim nečitka, ponavljajuće oblike nisam uspio prepoznati ni pod povećalom, nisam mogao odrediti ni samoglasnike. Prije no što sam odustao, dešifrirao sam „dobro”, „brdo” i „pita” ili „sita” ili „čita”, ali nisam bio sasvim siguran.

Samo je zadnja rečenica bila čitko napisana, veća od ostatka i, poput adrese, napisana velikim tiskanim slovima, toliko duboko utisnuta u razglednicu da su se slova vidjela s druge strane, na slonu. „Trebao si poći sa mnom”, stajalo je, a iza toga moj je djed stavio uskličnik klinastog oblika, što me u konačnici trebalo uvjeriti da nije riječ o ljubaznu izričaju, ovo nije izraz blagonaklona žaljenja, već vrlo jasno razočaranje, optužba, prijetnja, a budući da je to bila njegova pretposljednja razglednica, prijetnja je bila ozbiljna, kao da ne bi preminuo da sam pošao s njime, kao da mu srce tada ne bi iznenada stalo ili, ako i bi, onda bi se to barem dogodilo u Kini, ali u najboljem se slučaju to ne bi dogodilo, da sam pošao s njime, samo bi se nakratko za mene morao pridržati, „Ništa, samo mi se malo vrti”,

rekao bi mi, a ja bih ga odveo do klupe, kupio bih mu bocu vode jer mi ništa drugo ne bi palo na pamet, jer ništa drugo ne bi ni bilo potrebno, „Nastavimo”, rekao bi moj djed nakon nekoliko minuta i izvukao svoj češalj, najveći problem bila bi mu kosa.

„Trebao si poći sa mnom”, ta me rečenica živcirala, čuo sam kako je izgovara, kako naglašava „trebao si”, kako mu se obrve svijaju prema dolje, kako me nakon toga promatra, kao da očekuje neki odgovor, naravno, pravilan odgovor: da, tako je, djede, trebao sam poći s tobom, to je bila pogreška, ponovno si u pravu. Moj je djed volio biti u pravu, moj je djed navodno sve znao unaprijed, trebao si ponijeti kišobran, trebao si pogledati kartu grada, trebao si učiti više stranih jezika, pulover si trebao prati odvojeno, trebao si naručiti odrezak. Moj bi se djed uvijek uvrijedio ako ga ne bismo poslušali, a pritom ga je bilo vrlo teško poslušati jer što si to trebao napraviti drukčije, tek naknadno bi ti dao do znanja, ali njega nitko ništa nije pitao, i pazi ovo, sad si moka, i pazi ovo, sad smo pogrešno skrenuli, i pazi ovo, sad sam mrtav.

Da, trebao sam poći s njime. I ne, nisam pošao, i znao sam da je izgledalo kao da sam ga napustio, znao sam da je izgledalo kao da sam ga prevario, također sam znao da bih mu sve to nekako mogao objasniti, ali sad to više nije potrebno. I uz najbolju volju nisam znao je li prikladno zbog toga osjećati olakšanje.

Da ni pretposljednja razglednica nije poslana iz Kine bilo je lako prepoznati. Bila je frankirana njemačkom poštanskom markicom, slika debelog zlatnog muškarca istrgnuta je iz nekog turističkog prospekta i traljavo je

zalijepljena preko gratis razglednice, jedan se rub skoro odlijepio, ispod se nazirao polarni medvjed. Gotovo sve razglednice koje mi je djed posljednjih tjedana slao bile su zalijepljene na sličan način, neke čak ni to, neke su prikazivale primjere skeletne gradnje, a u pisanom dijelu „Puno pozdrava iz Westerwalda”, „Westerwalda” je prekríženo i ispod je rukom zamijenjeno sa „Šangaja”.

Naravno da me nije iznenadilo što djed naposljetku ipak nije stigao do Kine, osam tisuća kilometara, njegov je automobil za to jednostavno bio prestar, a k tome je i moj djed jednostavno bio prestar, za putovanje mu je prije svega trebala putovnica, a putovnicu moj djed očito nije imao, čak ni osobnu iskaznicu, ni vozačku dozvolu, čak ni karticu vjernosti trgovačkog centra, kod njega ništa nisu pronašli, rekla mi je gospođa telefonom, samo razglednicu koju je počeo pisati s mojim imenom na njoj. A zašto je ipak nije uspio napisati do kraja? Zašto je ipak još nije na brzinu ubacio u poštanski sandučić? Onda me nitko ne bi nazvao, onda bih ga sad, zadovoljnog, mogao zamišljati u automobilu, vjerojatno u razgovoru s privlačnom autostopericom koju je povezao na nekoj benzinskoj crpki, onda ne bih što brže morao otputovati u Westerwald kako bih identificirao svojeg djeda, onda sad ne bih znao da je naposljetku bio jako daleko od Kine.

Kina, baš Kina, kao da Sjeverno more ne postoji, kao da Harz ne postoji, ni Rügen, ni Francuska, ni Lago di Garda, baš je morala biti Kina, Kina i ništa drugo. „Ne želim o tome raspravljati”, rekao je moj djed, a ja sam rekao, baš dobro, jer naime ni ja o tome ne želim raspravljati, Kina ne dolazi u obzir, i prekrížim ruke i moj djed također,

iako je imao još samo jednu ruku, desnu, ali nju je mogao toliko vješto omotati oko rukava da je izgledalo kao da je riječ o dvije prekrížene ruke koje se ne dodiruju, a zatim smo se dugo gledali, moj djed, nikad odlučniji, i ja, nikad podrugljiviji, kako bih mu dokazao da je njegova ideja o Kini krajnje apsurdna, nakon čega je moj djed rekao: „Umirem.”

Budući da je moj djed opet bio u pravu, takvu rečenicu ne treba precjenjivati, čak ni naknadno, čak ni sad. „Nećeš umrijeti”, stoga sam rekao, iako bi to, naravno, u svakom slučaju bila laž, ali nisam dopustio da to prođe kao argument, nisam želio ispasti onaj koji ne ispunjava posljednje želje, želim sam ostati objektivan, jer sam, objektivno gledano, naravno, bio u pravu i Kina je bila sasvim neizvediva ideja, ali umirućima bivanje u pravu ne znači mnogo, moj je djed to znao i stoga je za svaki slučaj još ranije započeo umirati. Naime, moj djed umire otkad pamtim, vjerojatno čak duže i s time je prestao tek nakon svoje smrti. U mojim bi me najranijim sjećanjima ozbiljno pogledao i rekao: „Uskoro više neću biti ovdje”, a zatim je pokazao na sve moguće stvari koje bih nakon njegove smrti trebao naslijediti, galopirajućeg konja naslikanog uljem na platnu, otvarač pisama nalik na bodež, rotirajuću pepeljaru, sve ono čemu su se ljudi nekoć divili. Nekoliko godina poslije saznao sam da je te iste stvari obećao i mojoj braći i sestrama, s istim urotničkim namigivanjem, s istim „Ali neka to ostane naša mala tajna”. Nikad ga s time nisam suočio jer su, s jedne strane, slika i otvarač pisama odavno izgubili svoju čar, a s druge strane, već mi je postalo navikom na najave smrti svojeg djeda odgovoriti tek kimanjem. Nitko u obitelji više mu nije odgovarao, nitko mu nije

govorio: „Sigurno ćeš doživjeti sto godina”, jer postajalo je sve vjerojatnije da će ih zaista doživjeti. Pri svakom posjetu liječniku, kojem su uvijek prethodili dugi oproštajni rituali, uvijek bi se iznova potvrdila gotovo jezivo čvrsta konstitucija mogeg djeda. Do prije nekoliko mjeseci još je posjedovao sve vlastite zube, do prije nekoliko mjeseci za čitanje su mu bile potrebne samo naočale, a čak ih i tada iz taštine ne bi stavio, unatoč najprije nebrojeno mnogo cigareta, a onda i nebrojeno mnogo nikotinskih žvakaćih guma, njegova pluća i srce još su dugo izvršavali svoju dužnost, i vjerojatno nikog ne bi iznenadilo da mu je lijeva ruka ponovno izrasla.

Ali njegovo je tijelo naposljetku ipak zamijetilo da ovakvo stanje odavno ne odgovara njegovim godinama, i u najkraćem je vremenu nadoknadilo ono što je prije propustilo. Mišići su omlitavjeli, arterije su se začepile, zglobovi su natekli, uši su narasle. Moj je djed otada nakon svakog posjeta liječniku dolazio s novim lijekom. Prije je tijekom svakog obroka uz njegovu čašu stajalo pola tablete, s vremenom se red postepeno širio cijelom širinom njegova tanjura. „Ah, da, moj desert”, rekao bi prije nego što bi drhtavim prstima jednu po jednu uzimao sa stola i zgađeno ih široko otvorenih usta progutao. Djed je uvijek dobro pazio da ga mi pritom vidimo, da točno shvatimo kako on nosi teško breme. Ponekad bi vjerojatno namjerno ispustio kapsulu iz ruke. „Pusti”, rekao bi kad bi netko od nas krenuo u potragu pod stol, ali sam ne bi pokazao namjeru da se sagne, a zatim bi pronađenu tabletu preuzeo bez ijedne riječi zahvale.

Zapravo je sve slabije zdravlje mogeg djeda bilo povod za darovanje putovanja. „Tko zna koliko će još uopće moći putovati”, rekao je moj najstariji brat, a nama ostalima ništa bolje nije palo na pamet, tijekom tjedna kad su Duhovi, uzet ćemo nekoliko dana godišnjeg odmora, zajedno ćemo već preživjeti nekoliko dana, ali zatim je prvo otkazala moja starija sestra, navodno nekakav tjedan projekata, a zatim i moj drugi stariji brat, navodno nešto s hitnim rokovima, a budući da to ionako neće biti putovanje sa svim unucima, moja je mlađa sestra predložila: „Pa ne moramo si svi pokvariti blagdane”, rekla je, a moja je šibica bila najkraća, u to nije bilo sumnje, i preostalo dvoje nije se ni potrudilo sakriti olakšanje, moja je mlađa sestra ruke čak nakratko stisnula u šake, a moj stariji brat malo me prečvrsto udario po leđima. „Glavu gore”, rekao je i to je valjda trebalo biti ohrabrenje, ali zvučalo je poput naredbe. Smatraju li da je dobra ideja da baš ja otputujem s djedom, pitao sam, ali ostali su odmahнули rukom. „Možda je tako zaista najbolje”, odlučili su jednoglasno, „konačno ćete imati više vremena jedan za drugog”, iako sam se upravo toga bojao.

Nije bilo moguće razaznati je li se veselio našem daru koji je sad ipak postao moj dar, mada će i ostali sudjelovati u troškovima, to nije upitno, obećali su mi. Bezizražajno je proučio kupon i stavio ga na stranu, kao i sve ostale darove, uokvirenu obiteljsku fotografiju, konjak, knjigu s fotografijama Marilyn Monroe. „Keith će putovati s tobom”, objašnjavao je moj drugi stariji brat, opet malo previše glasno i opet malo previše sretno, kako je u posljednje vrijeme stalno razgovarao s našim djedom. „Svi bismo rado išli s vama, ali znaš”, a moj djed naravno nije znao, kako bi i trebao znati, neprekidno je jezikom prelazio preko zubi,

otkad je dobio djelomičnu protezu, stalno je to radio, i pritom je zbunjeno gledao u mojeg drugog starijeg brata. „Na kakvo putovanje?” naposljetku je pitao. „Onamo kamo si oduvijek želio”, rekla je moja mlađa sestra, i bolje da to nije rekla. Naime, idućeg jutra, još u pidžami, moj je djed rekao „Kina”, poslijepodne je to još uvijek ponavljao, i navečer opet, a kad sam mu pokazao prospekte, Prag, Mazurija, Krf, uopće me nije gledao. „Kina”, rekao je, „Dar je dar”, rekao je, i o tome uopće ne želi raspravljati, a zatim je prekrižio jednu ruku i u priču uključio smrt.

„A čak i da umreš”, rekao sam, „bio bi to razlog više da ne otputuješ u Kinu. Kina je daleko, Kina nije jednostavna, u Kini te nijedan liječnik neće razumjeti”, a moj se djed nasmijeo svojim tužnim smiješkom koji nitko ne može izvesti tako brzo, i tiho je rekao da će u tom slučaju ipak ostati kod kuće, želi mi da se zabavim na Krfu, i zatim se zadubio u knjigu o Marilyn Monroe, a ja sam stajao ispred njega, duže nego što sam želio, i gledao ga kako prije svakog nevjerojatno čestog okretanja stranica oblizuje kažiprst. „Kako želiš”, rekao sam kako bih što brže napustio prostoriju, napustio kuću, i što se više udaljio.

Trenutačno je rano poslijepodne, barem je tako tvrdila radiobudilica koju sam postavio ispod radnog stola i iz koje bih ponekad, kad bih uho prislonio na zvučnik, čuo tihu glazbu. Odavno sam izgubio osjećaj koje je doba dana. Čak sam i tijekom dana spavao koliko sam mogao i bio sam razočaran kad bih nakon toga ustanovio da je prošlo tek pola sata.

Odmah ću krenuti, obećao sam gospođi na telefonu, to je bilo prije više od pet sati, i nekoliko dodatnih sati uopće

ne igra ulogu. Počeo sam pakirati, spakirao sam nekoliko stvari, neće mi trebati mnogo, nisam planirao duže ostajati. Kratak pogled, to će biti dovoljno, kimnut ću, a zatim će mojeg djeda gurnuti natrag u škrinju nepravilna oblika, sve sam to vidio u filmovima. Velika prazna prostorija, ravnomjerno svjetlo fluorescentnih cijevi, naravno da će patologinja nositi bijelu kutu i diskretno gledati u pod. „Jako mi je žao”, reći će i neće pokušati zvučati iskreno.

I možda bi čak bilo bolje pričekati još jednu noć, da se sve malo slegne, možda je danas još prerano, možda danas uopće ne bih prepoznao svojeg djeda. Možda me samo bilo strah da će opet početi pričati o Kini.

Naravno da još nikad nije bio u Kini, nije bio gotovo nigdje, kako se ispostavilo, nikad nije napustio Europu, nikad se nije maknuo iz Njemačke, samo je jednom došao poprilično blizu granici s Nizozemskom i jednom, blago rečeno, blizu granice s Danskom. Nikad nije platio inostranom valutom, nikad nikog nije morao pitati nekog razumije li možda njemački jezik, nije govorio strane jezike, osim nekoliko samo njemu razumljivih riječi engleskog.

„A zašto prvo putovanje mora biti baš u Kinu?” pitao sam ga putem telefona na njegov rođendan. Od osam ujutro gotovo me neprekidno nazivao, da ponesem dovoljno dezodoransa, toga naime u Kini nema, da trebam dovoljno čvrste cipele, jesam li cijepljen protiv malarije. „Bože dragi, pa ti ni u Austriji nisi bio”, rekao sam, a djed na to ništa nije odgovorio, dugo ništa nije govorio, sve dok ga nisam pitao: „Jesi li još na liniji?”

„Da”, rekao je. „Ne želim u Austriju”, rekao je. „Više nemam vremena za Austriju”, rekao je, i sad sam ja bio

taj koji je šutio, jer ako bolje razmislim, ne, ni ja nisam htio u Austriju, barem ne sa svojim djedom, kad bolje razmislim, s njime nikamo nisam htio, ni u kakve planine, ni na kakvu plažu, ni u kakvu pustinju, ni u kakav muzej, ni u kakve terme, nisam htio nepotrebno dugo s njime listati dvojezične jelovnike, s njime šutjeti na vidikovcima, navečer uz vino u smiješno rane sate tvrditi da čovjeka mnogo hodanja u potpunosti iscrpi, samo kako se ne bi dogodila situacija u kojoj bismo konačno ponovno imali vremena jedan za drugog, i možda je, kad bolje razmislim, Kina jedini razumni razlog jer tamo nam vjerojatno ni dvojezični jelovnici ne bi bili od koristi, jer bi tamo navečer uz rižino vino vjerojatno zaista bili umorni, jer i ništa drugo ne bismo razumjeli, i tamo vjerojatno ima previše svega, jedino ne bi bilo vremena za nas, i u najboljem slučaju na posljetku ne bismo ni znali zašto nam je to vrijeme uopće potrebno, Kina bi ispunila sve neizgovoreno, i odjednom mi je opet sinulo kako sam kao dijete nekoliko dana mislio da je moj djed Kinez.

Vjerojatno se ponovno posvađao s mojom bakom, ne znam više zbog čega, u svakom je slučaju bilo vrlo glasno, i u jednom je trenutku uzviknuo: „Ja sam kineski car.” Njegova me titula tada manje zadivila od njegova porijekla, i posvuda sam to pričao, nisu mi svi povjerovali. Zašto ja onda ne izgledam poput Kineza, pitali bi me, a ja bih rekao: „To će doći s vremenom”, iako nisam imao pojma kako Kinezi izgledaju. Svi izgledaju isto, tvrdili su, a ja sam zamišljao državu u kojoj je sve vrvjelo mojim djedom, u kojoj je u svakom automobilu sjedio moj djed, u kojem bi iz svake kuće moj djed izlazio kako bi pozdravio mojeg djeda, kako bi svoju djecu, pet malih djedova, odveo u

školu. Nekoliko dana kasnije istina je izašla na vidjelo. „Ti nisi Kinez”, rekao sam svojem djedu. „Ako ti tako misliš”, rekao je.

Tad mi se ideja o zemlji punoj mojih djedova još sviđala, ali mi se sad preko telefona čini užasnom, jedan je bio dovoljan, jedan jedini već mi je bio previše, i o tome je bila riječ, a ne o Kini ili Krfu ili Austriji.

„Jesi li još na liniji?” sad je pitao, a sad sam ja bio taj koji je rekao: „Da, još sam tu”, zatim sam spustio slušalicu.

Nisam siguran s koliko sam svojih braće i sestara zapravo u rodu. Ali početna je pretpostavka da s većinom njih dijelim barem jednog roditelja. Mutno se sjećam rođenja svoje mlađe sestre, tad sam imao četiri godine, i svi zajedno posjetili smo moju majku u bolnici. „Eto vas”, uzviknula je još slabašnim glasom, ali kasnije je postalo jasno da je morala dugo razmišljati o imenu mojeg drugog starijeg brata, a i moju stariju sestru uvijek je promatrala jako pažljivo, kao da nije sasvim sigurna je li djevojčicu ikad vidjela.

Stoga samo mogu pretpostaviti da je gospođa iz bolnice moja biološka majka, ali osim biološke povezanosti, tada nismo imali ništa zajedničko. Još od najranijeg djetinjstva živio sam sa svojim djedom za kojeg također mogu samo pretpostaviti da je moj biološki djed. Postoji određena sličnost između njega i moje majke, brada, kratki prsti, to mora biti dovoljno, sva je ostala pitanja uvijek izbjegavao. Jednom kad sam kod njega pronašao fotografiju koja ga prikazuje kao mladića s djevojčicom na ramenima, pitao sam ga je li to moja majka. Uzeo je fotografiju, nakratko ju je škiljeći proučavao, a zatim mi ju je vratio i odgovorio: „Vjerojatno.”

Moj je djed mnogo toga pretpostavljao, da ima još mlijeka, da će uskoro ljetni praznici, da voda u Australiji teče naopačke, u potpunosti se skrivao u svojim vjerojatnostima, ponekad bi navodio i pripadajuće postotke, ni u što, baš ni u što čovjek ne može biti sasvim siguran, tako nas je učio, a kad bi mu netko od nas starmalo odgovorio: „Osim da ćemo umrijeti”, moj bi djed odgovorio: „To je uistinu vrlo vjerojatno.”

Ali izgleda da je i pritom osjetio posljednju malu priliku, a posljednjih mjeseci, otkad je njegovo tijelo počelo nadoknađivati prikladni zaostatak, za tu se priliku uhvatio izdržljivošću kakvu od njega nitko ne bi očekivao. Njegova težnja za neumiranjem s vremenom je postala prava opsjednutost. Svakih nekoliko dana s njime smo morali na groblje, tamo bi zatim hodao od jednog do drugog groba i trijumfalno uzvikivao: „Mlađi”, „Mnogo mlađi”, „Gotovo istih godina”, a kad bi se netko usudio umrijeti tek u poodmaklim godinama, onda bi zapisao točan datum koji bi zatim unio u popis iznad svojeg radnog stola. 79 godina 282 dana, 81 godina 6 dana, 88 godina 129 dana, neke s popisa pretekao je još proteklih mjeseci, nekoliko je imena još uspio prekriti, zatim bi nas pozvao sve zajedno. „Čestitamo, djede”, rekli bismo u zboru, a on bi odmahnuo: „Hvala, ali još štošta moramo obaviti.”

Njegova želja da sve nadživi uskoro je poprimila zastrašujući oblik. Smrt mu nije bila samo neprijatelj, sve je više postajala njegova saveznica, za doručkom bi nam sa zadovoljstvom čitao osmrtnice, „Iza nas je dobar vikend”, pun nade promatrao bi svako vozilo hitne pomoći koje bi prošlo uz nas, razvio je sumnjivu ljubav prema filmovima katastrofe, a tek smo ga u posljednjoj sekundi jednog

poslijepodneva uspjeli spriječiti da pokopa kornjaču moje mlađe sestre. „Klinički je bila mrtva, zaista”, tvrdio je, iako je u jami dubine zgloba još vidljivo micala nožicama.

Proteklih je mjeseci bilo trenutaka kad smo se zaista zabrinuli za vlastitu sigurnost. Kad bi netko od nas samo zakašljao, djed bi se odmah uključio, „Ovo nikako nije zvučalo dobro”, ali u njegovu se glasu nije čula briga. Nisam siguran jesam li sve samo umislio, ali slučajevi su se gomilali. Mojem bi najstarijem bratu uporno točio vino, čak i kad bi ovaj naglasio da još mora voziti, moja je starija sestra na kablu svojeg sušila za kosu uočila tragove grebanja, a kad sam prije nekoliko mjeseci niz strme stube u podrum nosio sanduk flaširane vode, moj je djed odjednom ugasio svjetlo. „Oprosti”, rekao je kad sam se u hipu pobunio, a zatim je ponovno upalio svjetlo.

Otprilike u to vrijeme moj je djed također počeo optuživati mene i moju braću i sestre da mu radimo o životu. Navodno uvijek nešto ne bi bilo u redu s njegovim lijekovima, navodno bi mu u hranu uvijek netko umiješao maslac, iako on mora paziti na kolesterol, navodno bi uvijek netko otvarao prozore tako da se nasmrt prehladi. „Ali nećete vi mene, dragi moji”, rekao bi tada. „Nećete vi mene.”

Naravno da je moj djed znao da vrlo vjerojatno nije besmrtni i da to nikad neće postati, unatoč svem njegovu trudu i mjerama opreza. Pretpostavljam da se uporno nadao da će kad-tad postati prestar za umiranje, da će ga smrt kad-tad jednostavno zaboraviti, baš kao što se čovjek nada da će ga zaboraviti telefonski operateri nakon što ignorira

sve njihove opomene te će priključak jednostavno i dalje funkcionirati, jer više nitko ne zna za njega.

I zapravo je veoma teško zamisliti da je sad zaista mrtav, da je njegov život sasvim završio jer on inače nikad ništa nije završio. Nekoć, dok su bake još bile žive, neke još u odgovarajućim godinama, neke tek nekoliko godina starije od nas, one su ga jedna za drugom i gotovo identičnim riječima uvijek molile da konačno za Boga miloga nešto obavi dokraja, prijavu poreza, dvobojnu pergolu koja je već godinama nenamjerno u dvije različite boje, slagalice na stolu u dnevnome boravku koje već godinama nismo zamjećivali, ili barem ime za mačku. „Friedrich ili Vincent”, dandanas stoji na njegovu drvenome križu u vrtu.

Moj bi djed zatim razborito namignuo, presložio nekoliko računa ili sastavio jedan dio slagalice, zatim bi hitro potražio novi zadatak, kamenac u aparatu za kavu, zapetljan telefonski kabel, čestitke za rođendane čiji se datumi uopće ne približavaju, nešto za što bi mogao tvrditi da je u ovom trenutku zaista bitnije.

A zbog toga što moj djed ni novije aktivnosti ne bi dovršavao i kao izgovor morao je potražiti neke nove zadatke, cijela se kuća, cijeli se život mogeg djeda sastojao od početaka, posvuda bih nailazio na otvorene knjige, napola pojedena peciva, neuparene cipele, slušao bih priče koje staju usred rečenice, usred riječi, na našem poštanskome sandučiću još su uvijek stajala imena gotovo svih prethodnih baka, a ponekad, kad bi najavio da upravo ide spavati, pola sata kasnije sreli bismo ga kako stoji nasred hodnika. „Baš sam krenuo”, zatim bi brzo rekao.

I na kojoj ću adresi boraviti, preko telefonske me sekretarice pitala gospođa iz bolnice. Njezin je glasno bio iritantno ljubazan, u pozadini sam čuo nešto što je zvučalo poput pile, ali sam se nadao da si to samo umišljam. Bit će tamo do 18 sati, rekla je, ali noćna je smjena informirana o svemu. I naravno da bih trebao ponijeti putovnicu svojeg djeda, ili njegovu osobnu iskaznicu, rodni list, bilo koji službeni dokument. Prije nego što je prekinula poziv, još je dodala: „Nadam se da se vidimo uskoro”, posljednju je riječ gotovo na brzinu otpjevala, kao da smo se dogovorili za večeru kojoj se već dugo veseli.

Na broju za informacije saznao sam da bi vožnja do selendre u Westerwaldu trajala osamdeset minuta, jedno presjedanje, prvo brži regionalni vlak, a zatim obična regionalna linija. Moj je djed u Kinu otišao prije gotovo dva tjedna, a sad odjednom ovdje više nije potrebna ni nadoplata. Vlakovi su vozili svaka dva sata, i u vezi s tim sam se informirao. „Hvala”, rekao sam, ponovno se uvukao ispod stola i iz hrpe izvlačio razglednice koje mi je djed pisao otkad je otišao na putovanje. Pronašao sam jedanaest komada, a da nisam znao jesu li to sve razglednice, i nisam se sjećao njihova redoslijeda. Tražio sam bilo kakav trag, ali sve je bilo nečitko, tek nekoliko riječi, dijelova rečenica koji su me svojom besmislenošću živcirali, ljutio me „stirpor”, ljutio me „tanjur za predjelo”, naročito me ljutilo „ali opet imam dobar osjećaj”, s time ništa nisam mogao, ništa me od tog nije zanimalo.

Nisam znao kakav sam točno trag tražio, ali moj je djed morao znati da neće stići do Kine, da je imao sreće što je bez dokumenata uopće stigao do Austrije, nisu ih pronašli kod njega, valjda je mislio da mu nisu potrebni.

Onako tvrdoglav kao što je ponekad znao biti, jednostavno je morao znati da tako neće daleko dospjeti, i da nije bio Westerwald, onda bi bio neki drugi planinski lanac, neki drugi glavni grad okruga, nešto što se ni uz najbolju volju ne bi moglo protumačiti kao Kina, a Kina od nekog trenutka više nije bila mogućnost ni u najluđim snovima, iako on to nije htio ni čuti. „Naravno da idemo”, iznova bi ponavljao, ponekad i nekoliko puta zaredom, ponekad toliko tiho da nije mogće da se obraćao meni.

Kad bi mu čovjek posljednjih nekoliko godina proturječio, njegove bi oči zatreperile u sve većoj panici i njegov bi pogled sve brže poprimao neku vrst hladnoće i krutosti, pa ga se nitko od nas nije usudio pogledati izravno u oči. Nikad nije zaista postao nasilan, posude bi razbijao tek rijetko, uglavnom bi svoju desnu ruku omotao oko svojeg lijevog rukava, valjda kako bi spriječio gore scenarije, a mi bismo što brže napustili prostoriju.

„Djedovi hirovi”, kako bismo ih često nazivali, uvijek bi pratile duge faze šutnje, zurenja, nepokretnosti. Klonulo bi sjedio u naslonjaču i na naša pažljiva pitanja u najboljem bi slučaju odgovorio s „Hm”, tako da bismo samo po tonalitetu mogli protumačiti neslaganje ili suglasnost. Tih bi se dana klonio zajedničkih obroka, a ono što je on predstavljao kao kajanje, kod nas je trebalo izazvati suosjećanje. „Pa moraš nešto pojesti”, zatim bismo dobrovoljno rekli i pravili se da smo zabrinuti, iako je bilo i suviše dokaza da bi si, čim mu se maknemo iz vidokruga, na kruh mazao maslac ili jeo naše ostatke.

Unatoč njegovim tvrdnjama, moj djed nije dobro kuhao. Uglavnom bi prigovarao zbog jela koje bi pripremile naše bake ili mi. Prije negoli bi uopće kušao, sve bi

velikodušno začinio, a zatim bi tijekom jela pričao kako će nam jednom spremi odrezak ili tafelšpic nakon kojeg ćemo, kako bi on to rekao, „ostati bez riječi”. Naravno da to nikad nije učinio. Jednom nam je dao dug i sitničav popis za kupovinu, ali kad smo se vratili iz trgovine, nismo ga mogli pronaći i nije se ukazao sve dok navečer bez riječi nije sjeo za stol na kojem je stajala pripremljena hrana.

Kad bi mu netko došao u posjet i pohvalio hranu, hitro bi prvi odgovorio s „Hvala”, čime je, kad bi ga kasnije netko suočio s tim, navodno htio zahvaliti u ime svih nas. Ali i inače bi moj djed u prisustvu drugih ljudi postao druga osoba. Iako bi i dalje govorio mnogo, ipak bi govorio tiše nego inače, i to bi često imalo veze s temom o kojoj se trenutačno raspravljalo, postavljao bi pitanja i čekao odgovore, iskreno bi se smijao, čak i tuđim vicevima, ne bi licemjerno pitao „hoće li to još netko pojesti” da bi se kasnije protegnuo preko stola držeći vilicu i poslužio se s naših tanjura. Sviđalo se to ljudima ili ne, bio bi šarman-tan, naročito ako bi gosti bile žene, pogotovo ako je bila riječ o mladim ženama i to posebice mladim ženama koje bih ja pozvao.

Poprilično često morao sam slušati kako je moj djed dražestan čovjek, morao sam slušati da je zabavan, morao sam slušati kako je mladolik, pažljiv i pravi džentlmen, između ostalog i da je seksi. Kad bi te iste mlade žene ponovno došle, još bi od poslijepodneva sve mirisalo po djedovoj kolonjskoj vodici, zatim bi on nekoliko puta presvukao košulju, pa bi ponekad čak spremio neke male znakove pažnje, knjigu za koju je žena prošli put iz pristojnosti hinila zanimanje, malog porculanskog slona kad bi spomenula da voli životinje, kod opetovanih posjeta

ponekad bi pripremio i broš koji je navodno u skladu s očima mlade žene.

Što bi mlade žene češće dolazile u posjet, to bi moj djed rjeđe propuštao priliku da me pred njima ismijava. Počelo bi bezazlenim pričama iz djetinjstva, protegnulo bi se do neprikladnih fotografija iz ranog puberteta pa sve do neobičnih lažnih priča o tome da, naprimjer, „tu i tamo” još uvijek mokrim u krevet ili da sam kao dijete izrazito često nosio odjeću svojih sestara. Događalo bi se i da moj djed za romantičnih dogovora u kinu ili kafiću odjednom sjedne pored nas, naizgled slučajno nabasao je na nas, „Nadam se da ne smetam”, što se može objasniti samo time da me potajno slijedio. Moji manevri izbjegavanja postajali su sve razrađeniji, svoje bih dogovore sve nejasnije šaputao u telefonsku slušalicu, tijekom romantičnih susreta sve sam se mahnitije ogledavao, zbog čega bi to često bili i posljednji susreti.

Nije ni čudno što sam u nekom trenutku u potpunosti prestao žene dovoditi doma, što sam skrivao svako bliže poznanstvo, što je pak dovelo do toga da je moj djed vjerovao da sam usamljen i stalno se sa mnom htio družiti. „Večeras idemo u kazalište, samo nas dvojica, kao nekoć.” Tu je ideju iznio toliko oduševljeno da uopće nije poslušao moje pokušaje odbijanja. „Ali ti voliš kazalište”, rekao je moj djed, iako to uopće nije bilo točno. Moj je djed bio taj koji je volio kazalište, ili je barem tvrdio da ga voli, stalno bi mi glasno recitirao jedini dio iz *Fausta* koji je znao napamet, „Volim katkad gledati Starog”. „Goethe”, uzviknuo bi. „Goethe je na dan popio pet litara vina. Kakav genij”, a kad bih navečer sjedio pored njega, na *Kavkaskome krugu*

kredom, na *Višnjiku*, na *Tauridi*, zaspao bi najkasnije nakon dvije čase pjenušca koje bi ispio za vrijeme stanke, „Hoćeš li popiti svoj pjenušac?” i probudio bi se tek nakon završnog pljeska, nerijetko sa slinom koja bi mu visjela s usana, uvijek bi se uspravio i jedini ustao te uz ovacije, još pomalo omamljeno, toliko glasno uzvikivao „Bravissimo” da bih ja već krenuo prema garderobi.

Zatim bih mu nakon kazališta uvijek trebao pokazati neku gostionicu, „scensku gostionicu”, kako bi on rekao, ali budući da nisam imao pojma što je pod time mislio, uvijek bismo išli u „Peteov metalni kutak”, gdje bi, vidno zastrašen, popio pola boce piva i nakon svakog gutljaja zurio u etiketu. „Umoran sam”, rekao bih na kraju iz sažaljenja, a on bi s olakšanjem kimnuo.

Na povratku kući bio bi još vrlo zanesen. Kako lijepo da smo sami proveli večer, rekao bi, „Da, djede”, da konačno možemo razgovarati, „Kako se uzme, djede”, da kući ponovno dovedem jednu od svojih djevojaka, „Trenutačno nemam djevojku, djede”, da ga i u vezi takvih stvari uvijek mogu pitati za savjet, „Hvala, djede”, da misli da imamo isti ukus što se tiče žena, „Lako moguće, djede”. Koliko je to lako moguće, tada još nismo mogli ni slutiti. Tek nekoliko godina kasnije upoznali smo Franzisku koja je, prije nego što je postala moja ljubavnica, bila moja posljednja baka.

„I, kamo putujete?” pitala me Franziska nakon što sam je večer nakon djedova rođendana nagovorio da ipak svrati do mene. „Svakako ne u Kinu”, rekao sam. „Pa postoji još nekoliko opcija”, rekla je, pogledala u svoj mobitel da vidi koliko je sati i po torbi tražila ključ od auta. „Moram ići”, zatim je rekla suviše rano i na izlazu sam još rekao: „Vozi

oprezno”, a pritom sam mislio na nešto sasvim drugo, ona se tek umorno nasmiješila, a ja sam tiho zatvorio vrata, i to tek nakon što je automobil odavno otišao.

Prošle je noći Franziska odjednom skočila iz kreveta. „Što ja radim ovdje?” rekla je i hitro se obukla, a ja sam se pospano uspravio u krevetu, i ja bih to rado znao, rekao sam, najbolje je da se brzo vrati u krevet, a Franziska me bijesno pogledala. „Mogu ti biti majka”, uzviknula je tražeći svoje čizme koje je prije nekoliko sati nekamo nemarno bacila. „Ali ti nisi moja majka”, rekao sam. Budući da sam u svojoj obitelji mogao biti siguran tek u nekoliko stvari, upitao sam je: „Ili možda jesi?” a Franziska je prasnula u smijeh. „Sačuvaj me Bože”, rekla je, „iako ni to ovu situaciju ne bi učinilo ništa lošijom.” Ovaj joj nered sad nikako ne treba, dodala je još. „Zaista”, rekla je, zatim je pronašla svoje čizme, objema ih je rukama navukla do koljena i pogledala me. „Zar me nećeš pokušati zaustaviti?” upitala me, a ja sam nakratko razmišljao želim li to, treba li mi zapravo ovaj nered i bi li bez Franziske sve bilo malo manje u neredu. „Da, želim”, naposljetku sam rekao, a Franziska je već bila na vratima. „Onda se požuri”, rekla je i istrčala iz kuće, a ja sam je još pokušao sustići, ali kad sam stigao do ceste, već je bila u automobilu. Stajao sam na hladnome asfaltu, gol i promrzao, Franziska je spustila prozor. „Šteta, bio si blizu”, rekla je, a ja sam se pitao kako sam je trebao zaustaviti, kako bih se, za Boga miloga, ikada uspio onoliko požuriti koliko je Franziska to zamislila, jer nitko nije bio brz poput nje, ona bi uvijek nekoga čekala, uvijek bi se okretala za drugima, uvijek bi drugima dovršavala rečenice jer ona nije samo brže govorila od drugih nego je

brže i slušala, čula je stvari koje još nitko nije ni izgovorio, ponekad čak ni pomislio.

„Što ja znam”, još je odgovorila, a da nisam ništa izgovorio te je ponovno zatvorila prozor. „Onda me zaprosi”, zatim je rekla, neiskreno se nasmijala i odvezla se, svojim uobičajenim tempom, gume su škripale u zavoj, dobro sam poznavao taj zvuk, baš kao i predugo mijenjanje brzina u poprečnoj ulici, a nakon što je zvuk nestao, svejedno sam tamo ostao stajati, ruku prekrštenih na prsima, kao da će me to od nečeg zaštititi, i naravno da nisam osjetio olakšanje, naravno da se nakon toga ništa nije sredilo, sad kad je očito otišla, jer nered s Franziskom bio je još prilično pregledan u usporedbi s onime na što sam navikao u svojoj obitelji, idućeg sam dana izvukao najkraću šibicu i moj je djed rekao: „Kina”, te o preglednoj situaciji više nije bio ni govora.

Ako bi povjerovali pričama mogeg djeda, što je rijetko bilo preporučljivo, Franziska je oduvijek bila brza. Šest godina zaredom, tako je on tvrdio, bila je juniorska prvakinja u sprintu, neki njezin rekord u njezinoj tadašnjoj dobnoj skupini do danas nije oboren. Nisam znao je li to zaista istina, ali to lako mogu zamisliti.

U početku navodno nije bila toliko hitra, na svijet je došla puna dva mjeseca prerano, ali ipak je, po riječima mogeg djeda, u prvoj godini naučila hodati i govoriti, Franziska je ranije krenula u školu i onda je još preskočila, mislim, šesti i jedanaesti razred. Djed je zaboravio koliko joj je semestara trebalo za studij prava. „U svakom slučaju, riječ je o smiješno malenom broju”, rekao je i ponosno se nasmijao.

Kad bih je sam upitao za njezinu prošlost, uglavnom bi izbjegavala odgovor. „To je bilo davno”, zatim bi tvrdila, nekoliko puta trepnula i promijenila temu.

Štambilj pretposljednje razglednice mojeg djeda nije bio mnogo čitkiji od njegova rukopisa. Poštanski ured, što mi opet ništa ne bi značilo, datum, 18. ili 19., ali ni to više nije bilo bitno, bez sumnje je u tom trenutku još bio živ, i bez sumnje sad više nije živ, i gotovo jednako bez sumnje to nije mogao znati, stoga ništa ne ide u prilog mišljenju da na toj razglednici stoji nešto bitnije od onoga što stoji na bezbroj ostalih. Neprestano nešto s tim razglednicama, čak i prije, dok smo s njime stanovali. Bez štambilja bi ih ubacivao u naš poštanski sandučić da bi mi ih onda s trijumfirajućim „Imaš poštu, Keith” donio za doručkom. Slanje razglednica nije stalo ni nakon što sam se iselio iz vrtne kuće, u međuvremenu bih ih tijekom tjedna dobivao nekoliko, sad ih je počeo slati poštom, iako bi, naravno, bilo mnogo lakše na brzinu ih ubaciti u moj sandučić, ali prešutno smo se dogovorili da nekoliko metara zračne udaljenosti između nas shvatimo kao udaljenost koju treba uzeti ozbiljno. Na razglednicama bi se u većini slučajeva vidio naš grad iz ptičje perspektive, kupio bi ih u sklopivim pakiranjima po deset komada, još se jasno mogao razaznati perforirani rub, tu i tamo odlučio bi se za umjetničku razglednicu, satove koji se otapaju ili crno-bijele fotografije golih leđa ili užeta za rublje. Nisam se trudio svaki ih put pročitati.

Ali nisu me samo zbog razglednica moji braća i sestre dvosmisleno prozvali „zlatni dečko”. Kudili su me kao